

## **HARBIY XIZMATCHILARNING OILASINI IJTIMOIIY – PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK MOSLASHUVIDA MUOMILA VA UNING ROLI**

***Rejametova Irada Ikramshikovna***

*Xizmat faoliyatini tarbiyaviy-psixologik  
ta'minlash kafedrası dotsenti,  
pedagogika fanlari nomzodi, dotsent*

**Annotatsiya:** Ushbu maqalada keltirilgan ma'lumotlar asosan harbiy xizmatchilarni oila va moslashuv, muomila jarayoniga asosiy e'tiborni qaratilgan. Maqolada keltirilgan ma'lumotlar ochi va mazmunli ko'rinishda aks ettirilgan va keltirilgan manbalar ijtimoiy – psixologik va pedagogik omillarni o'z ichiga qamrab olgan.

**Kalib so'zlar;** Harbiy xizmatchi, obraz, professional, vizual, tafakkur, relaksatsiya, ehtiyotkor, davlat, prinsip, huquq, stress, huquq, kommunikativ, interaktiv, perseptiv

**Kirish.** XXI asr jahon ijtimoiy taraqqiyotida o'zining hayotbaxshligi bilan boshqa davrlardan keskin farqlanib turadi va o'z navbatida demokratiyaning yer kurrasida keng quloch yoyganligi bilan betakror sanalar yig'indisi bo'lib hisoblanadi. Ikki qarama-qarshi qutb barham topib, uning o'rnida yosh mustaqil, demokratik yo'l tutgan qator mamlakatlar vujudga keldi.

O'zbekiston Respublikasi ham ana shunday yosh mustaqil davlat sifatida jahonda o'z o'rnini topdi va butun diqqat - e'tibor rivojlanishning asosiy negizi, puxta tayanchi tarzida ikkita omilga qaratildi, ya'ni, ma'naviyat va uzuluksiz ta'lim tizimi tom ma'noda davlat siyosatiga aylandi. Bunday qat'iy qaror shaxs, barkamol inson tengsiz kapital ekanligini oldindan bashorat qilganligini anglatadi, o'qish, ma'rifat orqali donishmandlar dunyoga keladi va buyuk ajdodlarimizga munosib avlodni voyaga yetkazish uchun zamin hozirlaydi.

**Muommoning dolzarbligi:** Harbiy xizmatchilarning oilasini ijtimoiy-psixologik omillarni ochib berish uchun avvolom bor oila haqida bayon etish mavzuning dolzarbligini ta'kidlaydi. Shu bilan oila deb, avvalo, er va xotinning ikkalasi ham 30 yoshdan oshmagan yoki oilaviy turmush qurish tajribasi 10 yildan oraliq'idagi yoshlar oilasi nazarda tutiladi. Birinchi yondashuv, ya'ni, er va xotinning pasport yoshini inobatga olib, oilaga maqom berish to'g'riroq bo'lib, qachon turmush qurganligidan qat'iy nazar, albatta, shu muddat orasida xali yigit ham qiz ham tom ma'noda katta mehnat stajiga ega bo'lmaydi, va ko'p hollarda ayol-ona aynan shu davrda farzandli bo'lib, uy bekasi bo'lib o'tirib qolishi ehtimoli katta. Agar ikkinchi yondashuv bo'yicha yosh oilani oilada yashash muddatiga ko'ra tabaqalashtirilsa, unda u yoki bu jamiyatda nikoh yoshining o'rtacha ko'rsatgichi ortib yoki kamayib borishini

nazarda tutish lozim. Chunki ayrim davlatda va ayrim milliy-madaniy muhitda yoshlarni juda erta turmush qurishi rag'batlantirilsa, boshqalarida, ayniqsa, oxirgi yillarda aksincha, yigit va qizlarning kasb-hunar oltirish bo'yicha professional malakaga erishish asosiy qadriyat hisoblangan sharoitlarda 30 yoshdan oshgan odam endi oila qurgan yoki xali ham turmush qurmagan bo'lishi ham mumkin. Ma'lumotlarga qaraganda, Amerika Qo'shma Shtatlari, Germaniya kabi rivojlangan Yevropa va Amerika davlatlarida, Sharqiy Osiyoning rivojlangan mamlakatlarida (Yaponiya, Koreya kabi) nikoh yoshi yil sayin ortib, ayrim mamlakatlarda bu raqam 30 yoshdan ham o'tib ketmoqda.

Harbiy xizmatchilarning oilasi biri-birini to'g'iri tushuini va biri-birini qo'llab-quvvatlashi psixologik jihatdan oila mustahkamligini ta'minlaydi.

Albatta, yosh oila borasidagi eng muhim masalalardan biri yoshlarning o'zaro munosabatlari va ularning yangicha munosabatlar tizimiga ko'nikishi masalasidir. Chunki harbiy xizmatchilarning oilasida katta bo'lgan qiz va hg'il bolalar romantik sevgi, bir-birini yoqtirish bosqichidan o'tgan yoshlarning endi yangi oilaviy hayot tamoyillari asosida kundalik hayotni boshdan kechirishiga muayyan qiyinchiliklar bo'lishi tabiiy. Yigit-ku o'z uyida, ota-onasi yaratib bergan sharoitda yashaydi. Moslashuv jarayonidagi qiyinchiliklarning eng og'iri kelinchakning bo'yniga tushadi. U boshdan kechiradigan muammolardan biri esa – yangi oila a'zolari bilan muomala maromlarini to'g'ri o'rnatishdir. To'g'ri, to'ydan keyin turkona, o'zbekona urf-odatga ko'ra qizning onasi va uning yaqin qarindoshlari kelinchakni "yo'qlaydi", ya'ni, pishir-kuydir qilib, qiz o'z xonadonida suygan taomini pishirib, yangi kelin tushgan xonadonda dasturxon yuboriladi. Albatta, bu kabi azaliy urf-odatni asosida yotgan muhim sabablar bo'lib, birinchisi, yangi muhitga tushib qolgan qiz bu yerdagi issiq-sovuqqa tez ko'nikib ketolmasligi, taom tanavvul qilishda keskin o'zgarish bo'lmasligi uchun to ko'nikkuncha, bir necha kun o'z xonadonidan ovqat yuborish va shu orqali uni "yupatish" bo'lsa, ikkinchi ma'nosi – ota-ona qizini unutmaganligi, hanuz unga mehrli munosabatda ekanliklarini izhor qilishdir. Bu kabi munosabatlarning saqlanishi harbiy xizmatchilarning oilasi qisman bizning hozirgi sharoitimizda ham o'zini oqlaydi, lekin yo'qlov bahonasida tog'oralarda ovqatni xadeb kuyov uyiga jo'natilishi, ortiqcha dabdabalarga yo'l qo'yilishida umuman mantiq yo'q. Chunki hozir ko'pchilik onalar oila yumushidan tashqari davlat va jamoat muassasalarida xizmat qiladilar. Ular uchun bunday tashvishlar ortiqcha, ikkinchidan, qizlar ilgarigiday juda erta turmush qurmaydigan va o'qish, ish bahonasida turli taomlarni yeyishga yoshlikdan o'rgangan sharoitda ularning oshqozonlari yangi xonadonda ham birday ishlayveradi. Ya'ni, yosh oilaning mustahkam bo'lishiga rahna soluvchi omillardan biri hisoblanmish ortiqcha ovoragarchiliklar, dabdabali tushliklarning ikkinchi xonadonga yuborilishi bugungi taraqqiyot bosqichida biroz erish tuyulishi tabiiy.

Harbiy xizmatchilar oilasining moslashuvi va muomila jarayonida o'zlariga kerakli bilim va ko'nikmalarni egallashi asosiy tamoyil hisoblanadi. Shu o'rinda muomila xar bir insonning ijtimoiy statuslaridan biri sanaladi, aynan bu jarayonda harbiy xizmatchining o'ziga xos tamonlarni inobatga olish ijtimoiy-psixologik tamoyillarni oichib berishga yordam beradi. Jahon psixologiyasi fanida muomala kategoriyasi turli tarmoqlarda o'ziga xos jihatlarga asoslangan holda maxsus ilmiy maktablar namoyandalari tomonidan muayyan darajada o'rganilgan, lekin bu mulohazalar uning ahamiyatiga hech qanday zarar keltirmaydi, aksincha tatbiqiy jihatlarining qiymatini yanada orttiradi.

1. Harbiy psixologiya fanida muomala kategoriya sifatida tadqiq qilinib, shaxslararo, millatlararo, guruhlararo munosabatlar negizi hamda axborot almashish vositasi tariqasida muayyan darajada o'rganilgan.

2. Umumiy psixologiya sohasida esa shaxsning moslashuvi-ijtimoiylashuv asosi ekanligi nuqtai nazaridan tadqiq etilgan.

3. Ontogenetik pozitsiyadan yondashuvda bo'lsa, muomala genezisi hamda uning vujudga kelishi, kechishi, rivojlanishi xususiyatlari, mexanizmlari, qonuniyatlari kabi mezonlarga asosiy e'tibor qaratilgan.

4. Pedagogik psixologiyada hamkorlik faoliyati nuqtai nazaridan yondashilgan hamda muayyan bosqichlar, fazalar orqali shakllanishi ta'kidlab o'tilgan.

5. Bolalar psixologiyasida faoliyat sub'ektlari tomonidan ob'ektiv dunyoni aks ettirishning psixologik quroli sifatida talqin etilgan.

6. Muhandislik psixologiyasida muomala "sun'iy intellekt" ning axborot uzatish kanali tariqasida qo'llangan.

7. Muomala va uning funksional apparati nuqtai nazaridan tadqiqot ishlari olib borilgan.

8. Muomalaga motivatsion yondashuv harbiylar jamoasining shakllanish omili ekanligi.

9. Nutq va tafakkur birligi prinsipi muomala mexanizmi sifatida.

10. Muomala turlari va fenomenlarining uyg'unligi va hokazo.

Yuqoridagi tasniflardan ko'rinib turibdiki, muomalaga psixologik -pedagogik kategoriya sifatida xilma-xil nazariyalar, yondashuvlar mavjud bo'lishidan qat'i nazar, uni pedagogik psixologiya pozitsiyasidan o'rganish harbiy xizmatchilarni muomila madaniyatini shakllanishiga yordam beradi.

Muomala psixologiya fanining asosiy kategoriyalaridan biri bo'lib, u o'z ichiga shaxslararo munosabatlarning muhim mexanizmlarini qamrab oladi. Psixologiya fanida muomala kategoriyasi keng ma'noda talqin qilinganida shaxslarning hamkorlik faoliyatining ichki o'zaro aloqasini o'zida mujassamlashtirib, ularning o'zaro ta'sirlari va o'zaro munosabatlarini aks ettirib, ijtimoiy-protsessual jabhasini ifoda qiladi. Xuddi shu bois, muomala - bu hamkorlik faoliyatiga nisbatan sub'ektlarning ehtiyoji

natijasida vujudga keluvchi, shaxslararo muloqotga kirishuvining mukammallashgan, ko'pqirrali jarayonidir. Jahon psixologiyasi fanida to'plangan ma'lumotlarga qaraganda, muomala kommunikativ, interaktiv, perseptiv tarkiblardan tashkil topadi.

Muomalaning birinchi jabhasi o'z ichiga hamkorlik faoliyatining qatnashchilari bilan o'zaro axborot almashuvni qamrab oladi va u kommunikativ yoki axborot uzatish tarkibi sifatida tavsiflanadi. Odamlar bir-birlari bilan muloqotga kirishuvi jarayonida muomalaning muhim va asosiy vositalaridan hisoblanmish tilga va uning amaliy ifodasi bo'lmish nutq faoliyatiga bevosita murojaat qiladilar. Muomalaning ikkinchi jabhasi - bu muloqotga kirishuvchi sub'ektlarning o'zaro bir-birlariga ta'siri (o'zaro ta'sir o'tkazishi), ularning nutq faoliyatida nafaqat so'z yordami bilan o'zaro fikr almashuvi, balki xatti-harakatlari va xulq-atvori bilan o'zaro ta'sir o'tkazish va ta'sirlanishdan (masalan, o'qituvchi bilan o'quvchi) iboratdir. Muomalaning uchinchi jabhasi mohiyati shundan iboratki, bunda muloqotga kirishuvchilar yoki muloqotdosh (keng ma'noda) larda o'zaro bir-birlarini idrok qilish jarayoni namoyon bo'ladi, natijada insonni inson tomonidan idrok etish jarayoni yuzaga keladi. Bu jarayonning eng ahamiyatli tomoni shuki, bunda muloqotga kirishuvchilar yoki muloqotdoshlar (nisbiy tenglikka ega bo'lgan sheriklar)ning bittasi ikkinchisining ishonchiga loyiq, aqlli, farosatli, ishbilarmon, e'tiqodli, tajribali, yuksak tayyorgarlikka ega bo'lgan inson sifatida uni (ularni) idrok qilish muhim ekanligini anglash yoki bir-birlarini oldindan hech narsani tushunmaydi, uzatilgan axborotni fahmlay olmaydi, deb taxmin yoki tasavvur etish qabilidagi ruhiy holat vujudga keladi.

Quyidagi sahifalarda psixologlarning shu kategoriyaga oid qarashlari psixologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 22 apreldagi "O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasida xodimlar tomonidan xizmatni o'tash tartibini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-5089-son Qorori talablari asosida huquqiy jihatdan tartibga solinadi. Ushbu qarorga ko'ra, xarbiy xizmatchilarni ishga qabul qilish hamda o'z faoliyatini olib borishdagi barcha vazifalar ko'rsatib o'tilgan.

Ushbu vazifalarni amalga oshirishda nafaqat yuridik fanlar, balki shaxslarning ichki ruhiy holati, hissiy kechinmalari va shaxsiy fazilatlarini bilish uchun psixologik bilimlar ham kerak bo'ladi. Bu esa har bir xodimning kasbiy faoliyatida psixologiya ilmining sir-asrorlaridan xabardor bo'lish va shu asosda qonuniy xatti-harakatlarni amalga oshirishni taqozo etadi.

Harbiy xizmatchi xodimlari faoliyatining samaradorligini ta'minlovchi omillar, shuningdek, ushbu faoliyatning psixologik jihatlari va o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish, tahlil qilish, shu orqali bu muomila va moslashuvchanlikni takomillashtirishning psixologik mexanizmlarini ishlab chiqish va tatbiq qilish hamda ularni psixologik jihatdan kasbga moslashtirish davr talabidir.

Har qanday kasbiy faoliyat insonga muayyan talablar qo'yadi hamda uning shaxsi va butun turmush tarziga o'ziga xos iz qoldiradi. Harbiy xizmatchi xodimlarining muomila faoliyati samaradorligini belgilab beruvchi shaxsiy xislatlarga ega bo'lishi lozimligini aniqlash uchun ushbu faoliyatning o'zini psixologik jihatdan tahlil qilish, uning o'ziga xos jihatlarini aniqlash, tarkibiy tuzilishini ochib berish zarur. Moslashuvchanlikning qonuniyatlarini aniqlash uni nafaqat o'rganishga, balki takomillashtirishga ham qaratilgan tashkiliy tadbirlar tizimini ishlab chiqishga imkon beradi. Xodim kasbiy faoliyatining asosiy psixologik xususiyatlari va tarkibiy elementlarini ko'rib chiqish ham uning faoliyati qanchalik murakkab va serqirraligidan dalolat beradi.

Harbiy xizmatchilari faoliyatining xususiyatlari, ya'ni xizmat faoliyatining huquqiy jihatdan tartibga solinganligi, keng taktik maydonning mavjudligi, hokimiyat vakolatiga egaligi, manfaatdor shaxslarning doimiy ravishda qarshilik ko'rsatishi va to'sqinlik qilishi, kommunikativlik, vaqt tanqisligi va ishning haddan tashqari ko'pligi ularning kasbga moslashuvi hamda amaliy faoliyatida ruhiy jihatdan tayyorgarligiga salmoqli ta'sir ko'rsatadi.

Bu sanab o'tilgan xodimlar faoliyatining xususiyatlari, agarda xodimda kasbga moslashuv jarayonida kasbiy-psixologik jihatdan yetarlicha tayyorgarlikka ega emasligi uning tashqi ta'sirlar natijasida stresslarga tez tushib qolishiga olib keladi. Xodimlarning tashqi ta'sirlar natijasida stresslarga tushib qolishi oqibatida shaxslararo munosabatlar tizimida nizoli holatlarning kelib chiqishiga, kuch ishlatishga asoslangan usullardan, ya'ni xiralik qilish, zo'ravonlik, qo'rqitish va boshqa g'ayriqonuniy choralardan foydalanishiga olib keladi. Lozim darajadagi kasbiy-psixologik tayyorgarlikning yo'qligi – inson beparvoligining muhim sabablaridan biri, toshbag'irlik, rasmiyatchilik, hokimiyatni suiiste'mol qilish, qonuniylikni buzish va jiddiy kasbiy xatolarning bitmas-tuganmas manbai bo'lib hisoblanadi.

Psixologiyada shaxsning kasbiy mahoratini tadqiq qilishda A.N.Leontev, S.L.Rubinshteyn, B.G.Ananev va boshqa psixolog olimlar tomonidan ishlab chiqilgan hamda rivojlantirilgan ong va faoliyat birligi tamoyiliga<sup>1</sup> fundamental kategoriya sifatida yondashiladi.

T.V. Kudryavsev nazariyasi bo'yicha muomilaning bosqichlarini quyidagicha ifodalash mumkin:<sup>2</sup>

- 1-bosqich – muloqot;
- 2-bosqich – ta'lim va tarbiya;
- 3-bosqich – muomilaga kirish;
- 4-bosqich – muomila mahorat.

<sup>1</sup> Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – Москва: Смысл Академия, 2005. – 352 с.

<sup>2</sup> Душанов Р. Х., Фарфиев Ё. А. Касбий психология: Дарслик. – Т.: Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси, 2014. – 284-б.

Har qanday mutaxassislikda kasbiy mahoratga erishish davri uzoq va qiyin kechadi. Mazkur muammoning nazariy jihatlarini B.G. Anan'ev, Ye. A. Klimov, A.I. Alekseev, R.Z. Gaynutdinov, E.G'. G'oziev, va boshqalarning tadqiqotlarida ishlab chiqilgan. Mazkur olimlarning tadqiqotlarida muloqatning oilada bevosita ishtirok etadigan alohida shaxs tuzilmalari, shakllanish qonuniyatlari, huquqiy madaniyati va hissiy-irodaviy o'zini o'zi boshqarish yo'llarining psixologik tomonlari tahlil qilingan.

Harbiy xizmatchilarning hissiy-irodaviy o'zini o'zi boshqarish yo'llari va usullarini egallashlari bugungi kunda juda dolzarb vazifadir. Xizmat faoliyatida asablari mustakamroq bo'lgan, raqib bilan kurashishga yaxshiroq shaylana oladigan, nafaqat jismoniy va aqliy imkoniyatlaridan oqilona foydalana oladigan, balki asabiy-ruhiy faolligini maqbul darajada saqlay oladigan, xizmat faoliyatining murakkab vaziyatlarida o'zining irodaviy faolligini namoyon qila oladigan xizmatchilar ko'proq muvaffaqiyatni qo'lga kiritadilar.

Harbiy xizmatchidagi oilaviy munosabatda hissiy-irodaviy barqarorlikka uning moslashuv faoliyatiga psixologik jihatdan tayyorligini ko'rsatuvchi alomatlardan biri sifatida qarash mumkin. Bu, o'z navbatida, har bir harbiy xizmatchining malaka va ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Hissiy-irodaviy barqarorlik deganda, murakkab vaziyatlarda muvaffaqiyatli ishlash uchun qulay bo'lgan psixik holatni saqlash qobiliyati tushuniladi. Oilada muomila va moslashuvchanlikning hissiy-irodaviy barqarorlik quyidagilarda namoyon bo'ladi:

- ekstremal vaziyatlarda harbiy xizmatchi harakatlarining samaradorligini pasaytiruvchi va noaniqliklar, adashishlar tug'diruvchi psixologik reaksiyalarning yo'qligi;
- psixologik jihatdan murakkab bo'lgan sharoitlarda vazifani bexato bajarish mashqini olganlik;
- kasbiy ziyraklikni saqlash, tavakkal, xavf-xatar, kutilmagan vaziyatlarga nisbatan oqilona ehtiyotkorlik va diqqatni namoyish etish;
- ishlarni qat'iy qonun asosida yuritishga ta'sir etuvchi shaxslarning ruhiy ta'siriga berilmaslik;

O'zini o'zi boshqarish jarayoni quyidagi uchta asosiy prinsipga tayanadi: relaksatsiya; vizuallashtirish; o'zini o'zi ishlantirish.

Relaksatsiya prinsipining mohiyatini tana va ruhning birgalikda ishlashga tayyorlanishi tashkil etadi. Aynan relaksatsiya paytida o'z ichki ovozingizni eshitish hamda o'z organizmingiz va tafakkur faoliyatingizning aloqasini his etishingiz mumkin. Relaksatsiya yoki bo'shashish tana va ruhni keraksiz zo'riqishdan va odamni bo'shashtirib yuboradigan jihatlardan ozod qilishni bildiradi, u insonga foydali psixologik va fiziologik ta'sir ko'rsatadi. Bu o'zaro ta'sir ko'rsatuvchi jarayon: unda miya xotirjamlashgani sayin tana bo'shashadi, tana bo'shashgani sayin miya xotirjam bo'la boradi.

Vizuallashtirish prinsipi intuiativ tafakkur ongga kirib borishining turli yo'llaridan foydalanadi. Asosiysi manzara hosil qilish yoki miyangizda obrazlarni gavdalandirish yo'lidir.

Vizuallashtirish yoʻnalgan tasavvurni eshitish, koʻrish, hid bilish, taʼm bilish, teri bilan sezish sezgilari hamda ularning kombinatsiyalari yordamida faollashtirishning turli usullarini bildiradi. Aslida inson miyasi obʼektiv olam obrazlariga ham, ongda yuzaga keladigan obrazlarga ham bir xilda javob beradi. Shu bois vizuallashtirish koʻnikmalari insonga oʻz ichki imkoniyatlaridan yaxshiroq foydalanish, ruhiy jarayonlarning kechishini faollashtirish imkonini beradi.

Oʻzini oʻzi ishonitirish prinsipning mohiyati shundaki, biz oʻzini oʻzi ishonitirish yordamida ichki obrazlarimizni ongimizda aks-sado sifatida bir necha marta takrorlanadigan soʻzlar bilan ifodalaymiz. Oʻzining ichki kuchi va qoʻllab-quvvatlanishi bilan toʻlgan bu soʻzlar his-tuygʻular darajasida chuqur qabul qilinadi. Bunday ichki aks-sadoni “Men buni qila olaman” soʻzlarida namoyon boʻladigan munosabat, niyat va mayl sifatida ifodalash mumkin. Oʻzini oʻzi ishonitirish muvaffaqiyatga erishish mumkinligi haqida birinchi shaxs nomidan hozirgi zamonda ifodalangan aniq taʼkididir. Insonning oʻziga qarata aytgan soʻzlari oʻz maqsadlariga erisha olishiga boʻlgan ishonchini kuchaytiradi va qaysi yoʻnalishda harakat qilish kerakligini koʻrsatadi. Bu soʻzlar miyani maqsadga erishish borasida ishlashga va bunda faol ishtirok etishga majbur qiladi. Oʻzini oʻzi ishonitirish – obrazlarni soʻzda ifodalashga imkon beruvchi faol moyillikdir.

Shu munosabat bilan xodimlarning kasbga moslashuv jarayonida kasbiy faoliyatning samaradorligini taʼminlaydigan zaruriy, professional jihatdan muhim xislatlarini rivojlantirishga, ular faoliyatining ishonchliligini oshiruvchi psixologik usullarni oʻrganishiga, odamlar bilan mohirona ishlashiga yordam beruvchi usullarni oʻzlashtirishlari juda muhim.

Inson dunyoga kelibdiki u yoki bu sharoitga ruhiy moslashuvini taqozo etadi. Zamonning oʻzgarishi, iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy-madaniy oʻzgarishlarga inson har doim ham tayyor boʻlavermaydi, zero, insonning bilimi, koʻnikmasi va malakalari doimiy takomillashtirishni talab etadigan fazilatlar sirasiga kiradi.

Jamiyatda shunday kasblar borki, ularni har qanday odam ham eplay olmaydi. Sababi, mazkur xususiyatga kirishishdan avval maxsus sinov va tayyorgarliklardan oʻtish talab etiladi.

**Xulosa** oʻrnida shuni taʼkidlash joizki har bir davrning oʻziga xos tamonlarni alohida taʼkidlash joiz. Maqolada keltirilgan manbalar harbiy xizmatchilarning oilasini ijtimoiy – psixologik va pedagogik moslashuvida muomila va uning rolini ochi berishga eʼtibor qaratildi.

Yangi muhitga moslashuv jarayonini avvalgi yashagan muhitga nisbatan maʼlum darajada begonalashuv jarayonini keltirar ekan, unda oilaning dunyoqarashi, qiziqishi oʻzini haq-huquqlarini bilishi hamda psixologiyak holatlarni boshqara bilishi eng asosiy oʻrinni egallaydi.

Jahon psixologiyasi tajribasidan kelib chiqib shuni aytish mumkinki, ijtimoiy muhitga moslashuvda barcha qurshab turgan tabiat majmuasi ham shaxsga taʼsir etmay

iloji yo'q. Ana shu qonuniyatdan kelib chiqib, tadqiqotimizning asosiy o'rganish ob'ekti qilib olgan ijtimoiy muhitimiz va yosh oilaning jamiyatga moslashuvida asosiy omil ekanligini namoyon qildi.

Yuqorida ta'kidlab o'tilgan barcha bosqichlar muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun harbiylar oilasi bilan amalga oshiriladigan ma'rifiy-ma'naviy ishlar aniq rejada olib borilishi hamda muomila va moslashuvchanlik faoliyatida siyosiy faollikka undash maqsadga muvofiqdir.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI**

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-son Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi 2019 yil 8 oktyabrdagi PF-5847-son Farmoni.
3. Mirziyoyev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. –T.: O'zbekiston, 2017. 116-b.
4. Mirziyoyev SH.M. 31 avgust kuni "O'zbekiston" anjumanlar saroyida O'zbekiston Respublikasi Mustaqilligining 26 yilligi munosabati bilan bayram tantanalarida so'zlagan nutqi. <http://qalampir.uz/news/shavkat-mirziyoevning-mustaqillik-bayrami-tantanalaridagi-nutqi-11561>.
5. G'oziyev E.G'. Umumiy psixologiya. Toshkent, «Universitet» nashriyoti, 2002.
6. G'oziyev E.G'. Psixologiya muammolari. Toshkent, «Universitet» nashriyoti, 1999.
7. Андреев Г.М. Социальная психология. – М., 1999.
8. Краснянская Т.М. Безопасность человека: психологический аспект: Учебное пособие / Под ред. А.В. Непомнящего. Ставрополь: ЗАО Пресса, 2005. –289 с.
9. Лепский, В.Е. Информационно-психологическая безопасность субъектов дипломатической деятельности Текст. / В. Е. Лепский // Дипломатический ежегодник - 2002. Сборник статей. Колл. авторов. - М.: Научная книга. 2003. – 311с
10. Rejаметова, I. (2025). HARBIY XIZMATCHILARNING OILASINI IJTIMOIIY–PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK MOSLASHUVIDA MUOMILA VA UNING ROLI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 5(1), 39-50.
11. Режаметова, Н. И. (2024). МОДИФИКАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ В ОБУЧЕНИИ И ПРАКТИКЕ ДОШКОЛЬНОЙ МУЗЫКАЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *Science and innovation*, 3(Special Issue 31), 380-382.

12. Ikramshikovna, R. I., & Nishanbayevich, D. A. (2025). Regulatory and legal aspects of first aid in international legislation and in the republic of Uzbekistan. *The American Journal of Management and Economics Innovations*, 7(02), 7-16.
13. Режаметова, И. И., & Норбутаев, С. А. (2022). YETIM VA OTA-ONA QARAMOG'IDAN MAHRUM BO'LGAN BOLALARDA IJTIMOIIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISH. *ИННОВАЦИИ В ПЕДАГОГИКЕ И ПСИХОЛОГИИ*, 5(3).
14. Rejametova, I. I. (2025). HARBIY XIZMATCHILARNING OILASINI IJTIMOIIY–PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK MOSLASHUVIDA MUOMILA VA AHAMIYATI. *Modern education and development*, 21(2), 67-79.
15. Ikramshikovna, R. I. (2025). BOLALARDA XULQ OG'ISHINI OLDINI OLISHNING PSIXOLOGIK OMILLARI. *Modern education and development*, 21(2), 45-54.
16. Rejametova, I. (2025). HARBIY XIZMATCHILARNING OILASINI IJTIMOIIY–PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK MOSLASHUVIDA MUOMILA VA UNING ROLI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 5(1), 39-50.
17. Rejametova Irada Ikramshikovna. (2025). BO'LAJAK OFITSERLARDA HARBIY – VATANPARVARLIK TUYG'USINI RIJOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK JIHATLARI. *TADQIQOTLAR*, 59(4), 36-43.
18. Latipovna, S. M., & Sodirzoda, S. R. (2018). Traditional and modern foreign language teaching methods. *Вопросы науки и образования*, (10 (22)), 187-190.
19. Saipova, M. (2023). The Results Of The Research On The Perspectives Of Family Life Of Teenagers Raised In Migrant Families. *European International Journal of Pedagogics*, 3(03), 16-20.
20. Saipova, M. (2023). Causes of instability of emotional experiences in modern adolescents. *Eurasian Journal of Academic Research»(ISSN: 2181-2020)*, 3(01).
21. Saipova, M. (2023). The Content Of The Psychologist's Work With Children Of Labor Migrants. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 3(02), 72-76.
22. Малоҳат Саипова. (2023). МАЪНАВИЙ ТАРБИЯДА МИЛЛИЙ ВА ДИНИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ УЙЎУНЛИГИ: МЕҲНАТ МИГРАЦИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ МАСАЛАЛАРИ. *ACADEMIC RESEARCH IN MODERN SCIENCE*, 2(6), 81–85.
23. Malohat Saipova. (2022). REASONS FOR LABOR MIGRATION AND IMPACT OF THIS PROCESS ON THE FAMILY. *Open Access Repository*, 8(9), 55–58.
24. Latipovna, S. (2019). Psychological Correction Opportunities of the Tendency for Machiavellianism in Pedagogue's Personality. *International Journal of Progressive*

- Sciences and Technologies, 14(2), 346-350.  
doi:<http://dx.doi.org/10.52155/ijpsat.v14.2.986>
25. Камилова, Н. Г., & Саипова, М. Л. (2012). Дифференцированный подход к субъекту обучения как важное условие модернизации образования в высшей школе. *Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития*, 10(1), 278-279.
26. Malohat Saipova, . (2023). THE CONTENT OF THE PSYCHOLOGIST'S WORK WITH CHILDREN OF LABOR MIGRANTS. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 3(02), 72–76.  
<https://doi.org/10.37547/ajsshr/Volume03Issue02-13>
27. Saipova, M. (2023). The Results Of The Research On The Perspectives Of Family Life Of Teenagers Raised In Migrant Families. *European International Journal of Pedagogics*, 3(03), 16-20.
28. SAIPOVA, M. (2024). MEHNAT MIGRANTLARI BO'LGAN VA BO'LMAGAN OILALARDA OILAVIY XAVOTIRNI O 'RGANISH NATIJALARI. *News of the NUUZ*, 1(1.10. 1), 190-192.
29. Saipova, M. (2023). PROBLEMS OF DEVELOPING THE QUALITY OF SELF-CONSCIOUSNESS IN CHILDREN OF LABOR MIGRANTS. *European International Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 3(05), 72-76.
30. Latipovna, S. M. (2019). Psychological Correctation Opportunities of the Tendency for Machiavellianism in Pedagogue's Personality.
31. Саипова, М. (2024). РАССМОТРЕНИЕ И ИЗУЧЕНИЕ ПРОБЛЕМЫ МИГРАЦИИ В ПСИХОЛОГИИ. *Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture*, 4(4), 83-87.
32. Abdullajonova, D. (2025). ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ КРИТЕРИИ ФОРМИРОВАНИЯ КАДРОВОГО РЕЗЕРВА В ПРОЦЕССЕ УПРАВЛЕНИЯ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 5(1), 104–112.
33. Abdullajonova, D., & Дадажонов Х. (2025). ГЕНДЕРНЫЕ КРИТЕРИИ ФОРМИРОВАНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ПОРТРЕТА ПРИ ПОДГОТОВКЕ КАДРОВ К ИННОВАЦИОННО-УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 5(1), 113–125.
34. Saipova Malaxat. (2025). TERMINOLOGICAL ANALYSIS OF THE POPULATION MIGRATION PROCESS . *TADQIQOTLAR*, 59(4), 18-26.
35. Malaxat SAIPOVA. (2025). MIGRATION MOVEMENTS AND THEIR SCIENTIFIC ANALYSIS . *TADQIQOTLAR*, 59(4), 27-35.